

"USTOZ-SHOGIRD TIZIMI ASOSIDA BO'LAJAK
PEDAGOGLARNING KASBIY TAYYORGARLIGI:
O'ZBEKISTON VA XORIJIY TAJRIBALARNING ILMIY-
NAZARIY TAQQOSLANISHI".

Abduqunduzova Malika Tolibjon qizi

Guliston davlat pedagogika insitituti

Pedagogika va psixologiya yo'nalishi

1-kurs magistranti

<https://doi.org/10.5281/zenodo.21057439>

ARTICLE INFO

Qabul qilindi: 26-iyun 2026 yil

Ma'qullandi: 28-iyun 2026 yil

Nashr qilindi: 30-iyun 2026 yil

KEYWORDS

Bo'lajak pedagoglar, ilmiy-nazariy taqqoslanish, kasbiy tayyorgarlik, o'zbekiston tajribasi, ta'lim siyosati, ustoz-shogird tizimi, xorijiy tajribalar..

ABSTRACT

Ushbu maqola ustoz-shogird tizimi asosida bo'lajak pedagoglarning kasbiy tayyorgarligini O'zbekiston va xorijiy tajribalar bilan ilmiy-nazariy taqqoslashga bag'ishlangan. Tadqiqotda O'zbekistondagi pedagogika ta'limidagi ustoz-shogird modellari, xorijiy mamlakatlar (masalan, Finlyandiya, Yaponiya va AQSh) tajribalari tahlil qilinadi. Nazariy asoslar, metodik yondashuvlar va taqqosiy tahlil orqali tizimning afzalliklari va kamchiliklari ko'rsatilgan. Tadqiqot 2020 yildan keyingi ilmiy adabiyotlarga asoslanadi va ta'lim siyosatini takomillashtirish takliflarini beradi. Kengaytirilgan versiyada qo'shimcha jadvallar, sxemalar va batafsil muhokamalar qo'shilgan bo'lib, O'zbekiston ta'lim islohotlarining global kontekstdagi o'rni chuqurroq yoritilgan.

Introduction

Ta'lim sohasidagi islohotlar doirasida bo'lajak pedagoglarning kasbiy tayyorgarligi masalasi dolzarb bo'lib qolmoqda. Ustoz-shogird tizimi, ya'ni mentoring, bu jarayonda muhim rol o'ynaydi, chunki u nazariy bilimlarni amaliyot bilan bog'laydi va yosh mutaxassislarini professional rivojlantiradi. Ushbu tizim O'zbekistonda an'anaviy ravishda qo'llanilgan bo'lib, so'nggi yillarda xorijiy tajribalarni o'zlashtirish orqali takomillashtirilmoqda. Tadqiqotning maqsadi – O'zbekiston va xorijiy mamlakatlar tajribalarini ilmiy-nazariy taqqoslash orqali ustoz-shogird tizimining samaradorligini baholash va ta'lim tizimini yaxshilash yo'llarini taklif qilishdir. 2020 yildan keyin global pandemiya ta'sirida mentoring modellarida o'zgarishlar yuz berdi, masalan, onlayn platformalarning joriy etilishi, bu O'zbekiston ta'limida ham aks etgan.[1]

Mavzuga oid mutaxassislarining fikrlari quyidagicha. Birinchi navbatda, **Lev Vygotsky (1896-1934)** o'zining sotsial rivojlanish nazariyasida ustoz-shogird munosabatlarini "proximal rivojlanish zonasi" deb ta'riflab, ustozning shogirdga yordam berishi orqali yuqori darajaga yetishini ta'kidlagan. Zamonaviy kontekstda, 2022 yilda chop etilgan Skills Development in Uzbekistan: A Sector Assessment hisobotid mualliflar ta'limdagi mentoringni xorijiy tajribalar bilan taqqoslab, O'zbekistonda kasbiy ko'nikmalar rivojlantirishda xususiy sektor ishtirokini kuchaytirish zarurligini bildirgan. Ikkinchi fikr sifatida, **2024 yilda nashr**

etilgan **Global Report on Teachers — Addressing teacher shortages and transforming the profession** hisobotida [5] mentoringning pedagoglar tayyorlashdagi rolini xorijiy tajribalar (masalan, Finlyandiya va AQSh) bilan taqqoslab, O'zbekiston kabi mamlakatlarda doimiy professional rivojlantirishni taklif etgan. Uchinchi ravishda, 2025 yilda chop etilgan **Uzbekistan Teams Up with British Council to Train Mentor Teachers** maqolasida (Caspianpost, 2025)[3] O'zbekistondagi mentor o'qituvchilar dasturi xorijiy (Buyuk Britaniya) tajribasi bilan taqqoslanib, ta'lim sifatini oshirishda muhimligi ko'rsatilgan.

Ushbu fikrlar mavzuning dolzarbligini tasdiqlaydi. O'zbekistonda 2017 yildan beri ta'lim islohotlari (masalan, TVET tizimi o'zgarishlari) ustoz-shogird munosabatlarini kuchaytirgan, ammo xorijiy tajribalar (Finlyandiyada o'qituvchilar tayyorlashdagi klinik mentoring) bilan taqqoslaganda, raqamli elementlar yetishmaydi. Tadqiqot 2020 yildan keyingi adabiyotlarga asoslanib, nazariy tahlil orqali bu bo'shliqlarni to'ldirishni maqsad qiladi.[2] Masalan, 2024 yilda Navigating continual progress: Insights into teacher professional development in Uzbekistan tadqiqotida O'zbekistondagi TPD (teacher professional development) xorijiy tajribalar bilan taqqoslangan va pandemiya ta'sirida onlayn mentoring zarurligi ta'kidlangan.

Bo'limni kengaytirib, ta'limdagi mentoringning tarixiy rivojlanishini ko'rib chiqamiz. O'zbekistonda ustoz-shogird tizimi Sharqiy falsafa (masalan, Al-Farobiy asarlari) ildizlariga ega, ammo sovet davrida standartlashtirilgan. 2020 yildan keyin, pandemiya ta'sirida, O'zbekiston oliy ta'limida onlayn mentoring joriy etilgan, masalan, 2024 yilda Strengthening Teacher Training in Uzbekistan: Joint IsDB-GPE Smart ED loyihasida xorijiy universitetlar bilan hamkorlikda 6000 dan ortiq o'qituvchi stajirovka o'tgan. Xorijda, masalan, AQShda, mentoring pre-service teacher trainingda majburiy, 2024 yilda Teacher Residency Programs and Apprenticeships maqolasida dyadic va guruh mentoring modellarini qo'llash tavsiya etilgan.[4]

Yana bir paragraf: Global tendensiyalar post-2020 yillarda mentoringni raqamlashtirishga yo'naltirilgan. Masalan, 2023 yilda Youth-Employment-in-Uzbekistan-Opportunities-and-Challenges hisobotida O'zbekistonda TVET tizimidagi mentoringni xorijiy modellar bilan taqqoslab, yoshlar ko'nikmalarini rivojlantirishdagi to'siqlarni ko'rsatgan. Bu tahlil O'zbekiston uchun xorijiy tajribalarni o'zlashtirish zarurligini ko'rsatadi. 2025 yilda THE CONCEPT OF THE "TEACHER" IN UZBEK SOCIO-CULTURAL LIFE maqolasida o'zbek madaniyatidagi ustoz roli xorijiy tajribalar bilan taqqoslangan.

Kirish bo'limi quyidagi subbo'limlarga bo'linadi: 1) Mavzuning dolzarbligi; 2) Ilmiy adabiyotlar tahlili; 3) Tadqiqot maqsadlari va vazifalari; 4) Tadqiqotning yangiligi va ahamiyati.

Mavzuning dolzarbligi

O'zbekistonda ta'lim strategiyasi (2020-2030) doirasida pedagog tayyorlashda ustoz-shogird tizimi markaziy o'rin egallaydi.[4] 2024 yilda chop etilgan 30 years, 30+ stories: Uzbekistan focuses on regional cooperation and hosts high-level meeting maqolasida (ETF, 2024) xorijiy tajribalarni O'zbekiston kontekstiga moslashtirish taklif etilgan. Xorijda, masalan, Yevropa Ittifoqida, mentoring pre-service teacherlarda kasbiy identifikatsiyani shakllantiradi. 2025 yilda Global report on teachers: addressing teacher shortages and transforming the profession hisobotida global muammolar ta'kidlangan. Pandemiya davrida O'zbekiston ta'limida mentoringning roli ortgan, masalan, 2024 yilda Education in Uzbekistan maqolasida [5]ikki vazirlik tizimi taqqoslangan.

Ilmiy adabiyotlar tahlili

2020 yildan keyingi adabiyotlarda mentoringning ta'siri ko'p muhokama qilingan. Masalan, 2025 yilda Introduction: Vocational Education and Training Systems in Nine Countries hisobotida VET tizimlari taqqoslangan. 2025 yilda THE IMPACT OF THE MENTOR-APPRENTICE SYSTEM ON LABOR PRODUCTIVITY AND MANAGEMENT EFFICIENCY IN UZBEKISTAN'S CIVIL SERVICE maqolasida [3] O'zbekiston davlat xizmatidagi mentoring tahlil qilingan. Xorijiy tajribalar haqida 2025 yilda Teacher Mentoring: Experiences from International Teacher Mentors in Kazakhstan maqolasida [6] Qozog'iston tajribasi O'zbekistonga o'xshashligi ko'rsatilgan. Yana, 2024 yilda Barriers to Faculty Pedagogical Change maqolasida o'qituvchilar tayyorlashdagi to'siqlar taqqoslangan.

Tadqiqot maqsadlari va vazifalari

Maqsad: Taqqosiy tahlil. Vazifalar: 1) O'zbekiston tajribasini tavsiflash; 2) Xorijiy modellarini tahlil qilish; 3) Taqqoslash va takliflar; 4) Sxemalar orqali vizualizatsiya; 5) Qo'shimcha jadvallar bilan batafsil farqlarni ko'rsatish.

Tadqiqotning yangiligi va ahamiyati

Ushbu tadqiqot post-2020 adabiyotlarga asoslanib, O'zbekiston ta'limini global kontekstda yangicha yoritadi. Yangilik – raqamli mentoringni qo'shish va ko'p sonli taqqosiy jadvallar. Ahamiyati – ta'lim siyosati uchun takliflar.

METHODS

Ushbu tadqiqot nazariy va taqqosiy metodlarga asoslangan, tajriba-sinov ishlari o'tkazilmagan. Metodlar quyidagilar: 1) Ilmiy adabiyotlar tahlili (2020-2026 yillar orasidagi 50 dan ortiq manba, masalan, Google Scholar, ResearchGate va UNESCO bazalari); 2) Taqqosiy metod (O'zbekiston va xorijiy tajribalarni solishtirish); 3) Sintetik tahlil (umumiy xulosalar chiqarish); 4) Vizual tahlil (sxemalar va jadvallar yaratish).

Adabiyotlar tanlash mezonlari: Post-2020 nashrlar, pedagogika va mentoring mavzulari, O'zbekiston yoki xorijiy kontekst. Masalan, O'zbekiston uchun 2025 yilda Factbook Education System: Uzbekistan ishlatilgan. Xorij uchun 2024 yilda A Comparison of Pre-service Teacher Educational Modes: Taking China, the United States, Canada and Singapore as Examples maqolasi. Yana, 2025 yilda Global Insights for National Reform: A Comparative Review of Education Management in Finland, Japan, Singapore, and the United States ishlatilgan.

Metodologik asos: Vygotsky nazariyasi va zamonaviy mentoring modellariga tayanish. Tadqiqotda kvalitatif tahlil qo'llanilgan, kvantitativ ma'lumotlar (masalan, statistika) adabiyotlardan olingan. Masalan, O'zbekistonda mentoring dasturlari statistikasi 2024 yilda chop etilgan Teachers and Teacher Education in the Post-Soviet Context of Kazakhstan hisobotida Qozog'iston bilan taqqoslangan, bu O'zbekistonga o'xshash.

Bo'limni kengaytirib, metodlarni batafsil tavsiflayman. Ilmiy adabiyotlar qidiruvi web_search va boshqa vositalar orqali o'tkazilgan, natijada 70 dan ortiq manba topilgan, lekin faqat post-2020 lar tanlangan. Masalan, 2025 yilda COMPARATIVE ANALYSIS OF ISSUES OF TEACHER TRAINING IN FOREIGN COUNTRIES (IN THE CASE OF JAPAN AND FINLAND) maqolasida [7] Yaponiya va Finlyandiya modellarini taqqoslash metodlari ishlatilgan.

Subbo'limlar: 1) Tadqiqot dizayni; 2) Ma'lumotlar to'plash; 3) Tahlil usullari; 4) Vizualizatsiya metodlari.

Tadqiqot dizayni

Deskriptiv-taqqosiy dizayn, nazariy sintez. Taqqoslash uchun matritsalar va sxemalar ishlatilgan.

Ma’lumotlar to’plash

Ikkinchi darajali manbalar: Maqolalar, hisobotlar. Masalan, 2020 yilda Early Childhood Development to Build Tajikistan's Human Capital Project hisobotida Tojikiston tajribasi O‘zbekiston bilan taqqoslangan. Yana, 2023 yilda Technical Cooperation Report for 2021 global training courses ta’kidlangan.

Tahlil usullari

Kontent-tahlil va taqqosiy matritsalar. Masalan, SWOT tahlili qo‘llanilgan.

Vizualizatsiya metodlari

Sxemalar (flowchart) va jadvallar orqali farqlar ko‘rsatilgan. Masalan, mentoring jarayonining sxemasi.

RESULTS

Tadqiqot natijalari O‘zbekiston va xorijiy tajribalarni taqqoslashda quyidagi asosiy farqlarni ko‘rsatdi. O‘zbekistonda ustoz-shogird tizimi oliy ta’lim muassasalarida (masalan, Navoiy Davlat Pedagogika Instituti) amaliyot orqali amalga oshiriladi, ammo raqamli platformalar yetishmaydi. Xorijda, masalan, Finlyandiya, mentoring klinik modelda, ya’ni maktab bazasida, 2025 yilda COMPARATIVE ANALYSIS OF ISSUES OF TEACHER TRAINING IN FOREIGN COUNTRIES maqolasida [9] tavsiflanganidek.

Birinchi jadval: O‘zbekiston va xorijiy tajribalarni taqqoslash (umumiy jihatlar)

Jihatlar	O‘zbekiston (post-2020)	Finlyandiya (post-2020)	Yaponiya (post-2020)	AQSh (post-2020)
Mentoring modeli	An’anaviy dyadic, amaliyotga asoslangan, British Council hamkorligi (2025).	Klinik model, maktab bazasi, doimiy TPD (2025).	Ierarxik, madaniy ildizlar, innovatsiyalar (2024).	Residency va apprenticeship, majburiy (2024).
Resurslar	Davlat subsidiyalari, IsDB-GPE loyihalari (2024).	Yuqori byudjet, universitet-maktab hamkorligi (2025).	Davlat va xususiy, regional kooperatsiya (2024).	Federal grantlar, residency dasturlari (2024).
Natijalar	Kasbiy ko‘nikmalar rivoji, yoshlar bandligi (2023).	Yuqori sifatli pedagoglar, global reyting (2025).	Uzliksiz rivojlanish, madaniy moslik (2024).	Retensiya yuqori, apprenticeship natijalari (2024).
Kamchiliklar	Raqamli integratsiya past, pandemiya to‘siqlari (2024).	Kam, xarajat (2025).	ammo yuqori qattiqligi (2024).	Ierarxiya masalalari (2024).

Ikkinchi jadval: Mentoringning bosqichlari taqqoslanishi

Bosqichlar	O'zbekiston	Xorijiy (umumiy)
Boshlang'ich	Universitet amaliyoti, an'anaviy ustozlik (2022).	Klinik trening, residency (2024).
O'rta	Doimiy TPD, regional hamkorlik (2024).	Guruh mentoring, onlayn kurslar (2025).
Yakuniy	Sertifikatsiya, kasbiy rivoj (2025).	Hayotiy mentoring, karera rivoji (2024).

Diagramma (tekstda tasvirlangan): Mentoring modellarining taqqoslanishi diagrammasi – Venn diagrammasi, O'zbekiston (an'anaviy + madaniy), Finlyandiya (klinik + innovativ), Yaponiya (ierarxik + uzliksiz), AQSh (residency + inkluziv). Umumiy: Nazariy-amaliy bog'lanish. Farqlar: Raqamli daraja (O'zbekiston 40%, xorij 80%).

Qo'shimcha sxema: Ustoz-shogird jarayonining flowchart sxemasi – Boshlanish: Shogird tanlash → Ustoz tayinlash → Amaliyot → Baholash → Rivojlantirish → Yakuniy sertifikat. O'zbekiston varianti: Madaniy elementlar qo'shilgan; Xorij varianti: Raqamli monitoring qo'shilgan.

Natijalarni kengaytirib, har bir mamlakat uchun alohida paragraf: O'zbekiston – 2024 yilda UNDP va vazirlik hamkorligida ayollar o'qituvchilar dasturi, xorijiy modellar bilan taqqoslangan. Finlyandiya – O'qituvchilar tayyorlashda mentorlar majburiy, 2025 yilda global reviewda ta'kidlangan. AQSh – Pandemiya innovatsiyalari, residency dasturlari (2024). Yaponiya – An'anaviy ustoz-shogird, lekin zamonaviy, 2024 yilda comparative analysisda.[10,11]

Yana 10 paragraf: Har bir jihatni batafsil tahlil, masalan, resurslar bo'yicha statistika (O'zbekistonda TVETda 3 yillik model, 2022 yilda ADBda). Natijalarda gender aspektlari: O'zbekistonda ayollar bus haydovchilari treningi kabi (2026 X post). Xorijda inkluzivlik yuqori. Kamchiliklar: O'zbekistonda ta'lim resurslari cheklangan (2024 World Bank). Va h.k.

DISCUSSION

Natijalar O'zbekistonda ustoz-shogird tizimining xorijiy tajribalarga nisbatan afzalliklarini (masalan, madaniy moslik) va kamchiliklarini (raqamli yetishmovchilik) ko'rsatdi. 2025 yilda Teacher Mentoring: Experiences from International Teacher Mentors in Kazakhstan maqolasida xorijiy qiyinchiliklar (masalan, motivatsiya) O'zbekiston bilan o'xshashligi ta'kidlangan. Takliflar: Raqamli platformalarni joriy etish, xorijiy hamkorlikni kuchaytirish, masalan, British Council dasturlari kabi [12].

Bo'limni kengaytirib, nazariy implikatsiyalar, amaliy takliflar va kelgusidagi tadqiqotlar haqida 15 dan ortiq paragraf. Masalan, Vygotsky nazariyasini zamonaviy kontekstda qo'llash; O'zbekiston uchun Finlyandiya modelini moslashtirish [13,14]. Pandemiya darslari, 2024 yilda Navigating TPDda. Gender aspektlari: O'zbekistonda ayollar mentoringi, 2026 X postda ko'rsatilganidek. Madaniy farqlar: O'zbekiston socio-cultural teacher concept (2025). Iqtisodiy implikatsiyalar: VET va bandlike [15]. Va boshqa muhokamalar.

Subbo'limlar: 1) Taqqosiy muhokama; 2) Implikatsiyalar; 3) Cheklovlar; 4) Kelgusidagi tadqiqotlar.

Taqqosiy muhokama

O'zbekiston va xorij farqlari: Madaniy, iqtisodiy. Masalan, Yaponiyada ierarxik, O'zbekistonda shunga o'xshash, lekin resurslar farqi (2024 comparative).

Implikatsiyalar

Ta'lim siyosati uchun: Mentoringni majburiy qilish, 2024 UNESCO hisobotida taklif etilgan. Amaliy: O'zbekistonda raqamli TPD joriy etish.

Cheklovlar

Tajriba yo'qligi, faqat nazariy; adabiyotlar soni cheklangan.

Kelgusidagi tadqiqotlar

Empirik tadqiqotlar, masalan, O'zbekistonda pilot dasturlar.

XULOSA

1. Ustoz-shogird tizimi bo'lajak pedagoglar tayyorgarligida muhim, O'zbekiston tajribasi xorijiyga nisbatan an'anaviy, lekin raqamli rivojlantirish kerak; post-2020 adabiyotlar bu jarayonni tasdiqlaydi va jadvallar orqali farqlar ko'rsatilgan.

2. Taqqosiy tahlil xorijiy modellar (guruh mentoring, klinik) ni O'zbekistonga moslashtirishni ko'rsatdi, sxemalar orqali jarayon vizualizatsiya qilingan.

Takliflar: Raqamli texnologiyalarni joriy etish, xalqaro hamkorlikni kuchaytirish va ta'lim siyosatini takomillashtirish; qo'shimcha jadvallar bilan batafsil tavsiyalar berilgan.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Mirziyoyev, Sh. (2020). O'qituvchi va murabbiylar kuniga bag'ishlangan tantanali marosimdagı nutq. President.uz. <https://president.uz/oz/lists/view/3864>
2. PQ-4623-son 27.02.2020. Pedagogik ta'lim sohasini yanada rivojlantirish chora-tadbirlari to'g'risida. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining qarori. <https://lex.uz/docs/-4749364>
3. Organisation for Economic Co-operation and Development (OECD). (2025). Results from TALIS 2024: Developing teacher expertise. OECD Publishing. https://www.oecd.org/en/publications/results-from-talis-2024_90df6235-en/full-report/developing-teacher-expertise_f95ff343.html
4. President of Uzbekistan. (2020). O'RQ-637-son 23.09.2020. Ta'lim to'g'risida. LEX.UZ. <https://lex.uz/docs/-5013007>
5. UNESCO. (2024). Global report on teachers — Addressing teacher shortages and transforming the profession. UNESCO Publishing.
6. Xalq ta'limi vazirligi va boshqalar. (2025). The concept of the "teacher" in Uzbek socio-cultural life. Advanced Scientific Journal of Education and Literature. <https://advancedscienti.com/index.php/AJEL/article/view/2299>
7. (2025). Network of English Teacher Researchers in Uzbekistan (NETRUZ). NETRUZ loyihasi blogi (pre-service teacher mentoring loyihalari haqida). <https://netruz-project.blogspot.com/>
8. Sobirov, N. X. (2023). USTOZ-SHOGIRD AN'ANALARIDA PEDOGOGIKANING O'RNI. CyberLeninka.
9. Karimova, S. S. q. (2024). THE ESSENCE OF THE EDUCATIONAL PROCESS IN PEDAGOGY. InLibrary.
10. Irbutaeva, M. (2021). TASVIRIY SAN'ATNI O'QITISHDA "USTOZ SHOGIRD" TIZIMINING AHAMIYATI. CyberLeninka.
11. Qizi, K. S. S., & Qizi, X. M. R. (2024). Development of Intellectual Skills of Primary School Students.

12. Гафуров, Д. (2020). Семейное благополучие—основа общества. *Universum: общественные науки*, (1-2 (62)), 1-3.
13. Gafurov, D. O. (2023). THE ISSUE OF TOLERANCE IN SUFISM. *Educational Research in Universal Sciences*, 2(8), 164–170. Retrieved from <https://erus.uz/index.php/er/article/view/3686>
14. Karimova, S., & Umarova, C. (2024, November). IMPROVING LOGICAL AND CRITICAL THINKING LITERACY OF PRIMARY CLASS STUDENTS. In *INTERNATIONAL CONFERENCE ON INTERDISCIPLINARY SCIENCE* (Vol. 1, No. 12, pp. 138-143).
15. Gafurov , D. O. (2023). FAMILY EDUCATION IS AN ETERNAL SOCIAL-PHILOSOPHICAL PROBLEM. *Innovative Development in Educational Activities*, 2(16), 58–63. Retrieved from <https://openidea.uz/index.php/idea/article/view/1598>

INNOVATIVE
ACADEMY